

La projecció eclesial d'un missatge

José Luis Illanes

Vicedegà de la Facultat de Teologia de la Universitat de Navarra
Membre de l'Acadèmia Pontificia Teològica Romana

Sovint, els esdeveniments que considerem històrics no manifesten per si mateixos la importància que estan destinats a adquirir, ja que aquesta importància s'endevina, i a voltes s'assoleix, només per mitjà d'esdeveniments posteriors. El pas del Rubicó per Juli Cèsar –un exemple, entre d'altres possibles– ateny el relleu especialíssim a partir de les posteriors victòries del general romà i de l'impacte que la seva figura tingué en l'evolució de les institucions. I la coneguda poma de Newton –afegim-hi un altre exemple– adquireix significativitat en connexió amb les reflexions que immediatament suscites en el gran físic anglès, i sobretot en el context de la ulterior i potent construcció intel·lectual.

Des d'una perspectiva cristiana, a la qual és consubstancial l'afirmació de la intervenció de Déu en el decurs concret del nostre existir, els esdeveniments, i en especial els que van lligats amb la història de la salvació i amb la vida de l'Església, no constitueixen fets poca-soltes, dispersos i buits de sentit, sinó fites a través de les quals es realitza i es dona a conèixer un disseny diví. Però, fins i tot en aquest cas, el valor dels esdeveniments, llevat de casos especials, no es capta en el mateix moment, sinó més endavant quan el creuament entre disseny de Déu i llibertat humana va dotant de fisonomia la història i permet, si bé sovint només en clarobscur, entreveure el sentit de l'esdevenidor.

Les consideracions que precedeixen contenen alguns dels principis configuradors del que cabria qualificar com hermenèutica teològica de la història. Amb tot, n'hi ha prou per al nostre propòsit, ja que aspirem només a enquadrar unes reflexions introductòries a l'esdeveniment a la commemoració del qual desitja contribuir el present article.

El naixement el 9 de gener de 1902, d'un noi que rebé el nom de Josepmaria, en el si de la família Escrivà i Albàs, a la ciutat de Barbastro, adquireix importància només a partir de la posterior vida de qui llavors naixia. I, més concretament, a partir del moment crucial en l'itinerari vital de Josepmaria Escrivà que fou el 2 d'octubre de 1928: la fundació de l'Opus Dei. En aquella data, en efecte, davant la ment i el cor del –en aquell moment– jove capellà aragonès s'obrí un horitzó espiritual que, subratllant aspectes centrals del missatge cristià, estava destinat no solament a donar sentit a la totalitat de la seva existència, sinó a incidir poderosament en la vida i en l'apostolat de l'Església.

En les cruïlles de la història

El fundador de l'Opus Dei ha recordat –es llegeix al Breu pontifici pel qual, el 1992, es proclamava beat Josepmaria Escrivà– que la universalitat de la crida a la plenitud de la unió amb Crist comporta que tota activitat humana pugui ser lloc d'encontre amb Déu. El treball adquireix així –continua el decret– una funció central en l'economia de la santificació i de l'apostolat cristians. Fer palesa la connexió entre el dinamisme natural de l'actuar humà i el dinamisme de la gràcia, implica, en efecte, afirmar, d'una banda, el primat de la vida sobrenatural d'unió amb Crist i, alhora, convidar tots els fidels a traduir aquesta vida en un decidit esforç en ordre a l'animació cristiana del món. En aquest context –conclou el decret–, el Venerable Josepmaria Escrivà ha mostrat la potència redemptora de la fe, i la capacitat per regenerar tant les persones singulars com les estructures on es palesen els ideals i les aspiracions dels homes⁰¹.

En una societat on l'afany desenfrenat de posseir coses materials les converteix en un ídol i en motiu d'allunyament de Déu -afirmava Joan Pau II en l'homília durant la Missa de beatificació-, el nou beat ens recorda que aquestes mateixes realitats, criatures de Déu i de l'enginy humà, si s'empren rectament per a glòria del Creador i al servei dels germans, poden ser camí per a l'encontre de l'home amb Crist. Ensenyau a que -totes les coses de la terra, també les activitats terrenals i temporals dels homes, han de ser menades a Déu- (Carta del 19-III-1954) ⁰².

En aquestes paraules del Sant Pare hom percep, a més d'una remissió a textos i afirmacions molt característics en la predicació de Josepmaria Escrivà, el ressò d'una sintonia amb la seva personal interpretació de la història contemporània, en la qual la referència al treball, com a expressió de la creativitat humana i força decisiva en el progressar de la humanitat, adquireix particular relleu. D'aquí que li hagi dedicat una de les encíclicques més emblemàtiques, la *Laborem exercens*, que culmina -no ho oblidem- amb un capítol destinat a tractar precisament de l'espiritualitat del treball. És a dir, de la necessitat urgent, tant per als individus singulars com per a la societat, que l'home vivencii espiritualment en el treball, afronti la tasca de treballar amb consciència que allí -també allí, o sigui, en el treball i en les múltiples i variades activitats humanes- pot i ha de manifestar-se tota la riquesa que implica la seva condició espiritual: la transcendència sobre l'esdevenir, la capacitat d'estimar, l'obertura a l'infinit.

En els escrits de Josepmaria Escrivà es troben, com no podia ser d'altra manera en qui convidava a santificar la realitat diària, abundants referències als contextos històrics que, en un o altre moment,

li tocà de viure, així com àmplies visions de la història, fruit no tant d'una anàlisi filosòfica, historiogràfica o sociològica, com d'una projecció sobre l'esdevenir de la comprensió de la fe cristiana que assolí el 2 d'octubre de 1928 i que afemaren i completaren fets i experiències posteriors.

Citem, a tall d'exemple, un dels punts més coneguts de Camí: *Un secret. -Un secret, a crits: aquestes crisis mundials són crisis de sants. -Déu vol un grapat d'homes -seus- en cada activitat humana. -Després... -pax Christi in regno Christi- -la pau de Crist en el regne de Crist* ⁰³. Així com aquesta altra exposició, equivalent però temàticament més desenvolupada, provinent d'una de les seves homilies: *el món sortí bo de les mans de Déu. Fou l'ofensa d'Adam, el pecat de la supèrbia humana, el que desmanegà l'harmonia divina de la creació. Però Déu Pare, quan vingué la plenitud dels temps, envià el seu Fill Unigènit, que -per obra de l'Esperit Sant- s'encarnà en Maria sempre Verge, per restablir la pau, perquè, redimint l'home del pecat, adoptionem filiorum reciperemus (Gal 4, 5), fossim constituïts fills de Déu, capaços de participar en la intimitat divina; perquè així fos concedit a aquest home nou, a aquesta nova branca dels fills de Déu (cfr. Rm 6, 4-5), deslliurar l'univers sencer del desordre, restaurant totes les coses en Crist (cfr. Ef 1, 9-10), que els ha reconciliat amb Déu (cfr. Col 1, 20)* ⁰⁴.

Situat enmig de la història, el cristià -qualsevol cristià- és cridat a proclamar la realitat de la redempció, la veritat de la força redemptora i santificadora del lliurament de Crist. I això no solament amb la paraula, sinó amb les obres, més encara, amb la vida sencera. També en referència a la vida ordinària, al viure propi de qui, cristià corrent, relliga l'existència amb les múltiples i variades realitats

temenals: el treball i l'esport, la societat i la família, l'amistat i la política, l'agricultura i el comerç, l'estudi i l'art. L'horitzó que Josepmaria Escrivà obri en tot moment davant els qui l'escoltaven -i el que continua obrint ara davant els qui segueixen els seus ensenyaments i llegeixen els seus escrits- és el d'un cristianisme viscut a fons, amb plenitud teològica, en les incidències i avatars concrets de l'existir humà comú. En suma, i amb paraules seves, la crida a *santificar la vida ordinària, santificar-se en la vida ordinària i santificar els altres amb la vida ordinària*⁰⁵.

El cristià no és cridat, com a tal cristià i per principi, a distanciar-se del món, sinó a assumir-lo. Cosa que implica, d'una banda, interès per tot el que és humà, sintonia amb el moment que a cadascú és donat de viure, dedicació a la pròpia tasca. I, d'una altra, consciència de la proximitat d'un Déu que es dona a conèixer no només com a plenitud futura, sinó com a creador, com a pare i com a amic, constantment present i constantment proper. Net i clar -i recorro altre cop a paraules de Mons. Escrivà-, *vida contemplativa omniç del món*, o sigui, vida viscuda sabent-se en presència d'un Déu que convida a la relació amb Ell no al marge del món, sinó estimant el món, menant-lo a perfecció i, si fa al cas, transformant-lo per a alliberar-lo de les petjades deixades pel mal i pel pecat. Queda així radicalment exclosa tota exterioritat entre vida humana i vocació divina, per a subratllar, en canvi, la capacitat redemptora i santificadora de la gràcia i, en conseqüència, la seva virtualitat per vivificar des de dins totes les realitats i tots els ideals.

L'optimisme teològic que implica aquest plantejament, no desembocà mai, en Josepmaria Escrivà, en un optimisme superficial o ingenu. Tingué clara consciència de la fallibilitat consubstancial a

la condició humana, i al llarg de la seva vida es veié confrontat amb esdeveniments històrics molt variats, en ocasions positius, en d'altres crítics. En tot cas, fos quina fos la valoració que li merescués el moment cultural concret, la resposta seva fou sempre oberta i esperançada. Experimentant els avatars de la història, el cristià no s'ha d'encongir mai, sinó afirmar-se en la fe i, per tant, afrontar audaçment les situacions. Haurà, certament, de procedir a valorar aquestes situacions a la llum de l'Evangeli, detectant, quan n'hi hagi, les manifestacions de negativitat, però buscant alhora el que hi pugui haver de vàlid i positiu a fi d'aprofitar el que pugui en ordre a construir el futur. Aquest és, en efecte, el camí que resulta conatural a l'ideal de la santificació del treball, que reclama santificar-se no solament mentre es treballa, sinó precisament santificant el treball, estimant la feina i infontent en ella i en les realitats a què dona lloc la saba vivificant del Crist.

Història de l'Església, història dels sants

La història de l'Església, com la de qualsevol altra realitat, pot ser analitzada des de perspectives molt diverses: l'aprofundiment per part de la comunitat cristiana en la fe transmesa pels apòstols, l'evolució de les mentalitats, el desenvolupament de les institucions, la confrontació i el diàleg amb les cultures al si de les quals els cristians han viscut o viuen, etc. Ja fa uns anys, en un article escrit precisament amb ocasió de la beatificació de Josepmaria Escrivà, vaig fer palès que, una d'aquelles perspectives, i per cert, una de les més il·luminants i significatives, és la de la santedat, ja que la història de l'Església és, en el seu mateix nucli, història de la santedat⁰⁶. I això no solament en referència a la santedat a la

qual ens remetem en parlar de comunió dels sants, és a dir, a la santedat tal i com es dona en els milions d'homes i dones, coneguts uns, desconeguts altres, que poblen la terra o han arribat ja al cel –realitat que, en gran part, roman amagada i només es descobrirà en l'escatologia–, sinó també en referència a la santedat que és públicament reconeguda per la comunitat cristiana i, en un o altre grau, confirmada per la jerarquia eclesiàstica i recollida en la litúrgia. En definitiva, la santedat dels sants, en el sentit col·loquial del terme.

Parlar de santedat és parlar de do de Déu i de resposta humana i per tant introduir-se –repetim-ho– en una dimensió transcendent els trets de la qual es percebran del tot només en el moment final, quan es consumeixi la història. Però també és, si més no en alguna de les seves dimensions, parlar de la història, de l'esdevenir de l'Església en la història i fins i tot de la connexió entre aquest esdevenir i l'evolució dels temps i de les cultures. Ja que l'Esperit Sant, font de tota santedat i força que, animant els cors, dirigeix i impulsa la vida de la comunitat cristiana, hi suscita no solament sants, sinó sants que facin present l'Església en el propi temps. Sants que, en cada moment històric, recordin i evidencin, en fer-los carn de la seva carn i vida de la seva vida, aquells aspectes de l'Evangeli que resulten especialment rellevants en les cruïlles de la història que els correspon de viure.

En la conjuntura cultural contemporània, marcada per les successives revolucions industrials i tecnològiques i caracteritzada per una aguda consciència per part de l'home sobre el seu protagonisme respecte dels processos històrico-socials, Mons. Escrivà ocupa una posició de relleu singular. Així ho afirmava Joan Pau II en els textos que esmentàvem al principi, i als que paga la pena tornar ara amb la memòria, ja que

plegats fan paleses tant la importància històrica del missatge de Josepmaria Escrivà com la projecció de futur i, en conseqüència, les implicacions existencials.

Precisament en aquestes implicacions ha posat l'accent l'actual Prelat de l'Opus Dei, Mons. Javier Echevarría, en referir-se a l'efemèride que ara se celebra. *Per als fidels de la Prelatura, aquest centenari –afirmava en una entrevista concedida el juliol de 2001 a un diari italià– no suposa una simple commemoració, ni el sol record d'una data important. Més aviat representa una invitació a reflexionar sobre els ensenyaments del fundador de l'Opus Dei, i a descobrir maneres noves de donar-los sempre més cos en l'existència ordinària*⁰⁷. Pocs dies abans, en l'homilia pronunciada el 26 de juny, ho havia recalcat destacant un dels nudis bàsics d'aquest missatge: la crida a la santedat. *D'aquí a pocs mesos –foren les seves paraules–, el 9 de gener de 2002, es compliran cent anys del naixement de Josepmaria Escrivà, un aniversari per al qual ens estem preparant espiritualment amb la renovació dels nostres àmbels de santedat. (...) Cada home i cada dona que ténen al món –va afegir poc després– són cridats a exercir una missió que només ells poden complir. Ningú no té davant seu una vida mancada de finalitat: totes les persones són precioses en la presència del Senyor, que disposa les circumstàncies de la manera més convenient i atorga a cada ànima les gràcies necessàries per a estar a l'alçada de la tasca que li ha estat assignada*⁰⁸.

Proclamar l'ideal de la crida universal a la santedat i, en aquest context, el de la santificació del treball –sobretot si aquesta proclamació té lloc amb plena advertència del que impliquen aquests ideals, i això és el que passa en Josepmaria Escrivà– no pot realitzar-se sense proce-

dir a un aprofundiment en sectors amplis del dogma i de l'espiritualitat. Només així, efectivament, aquesta proclamació supera l'estat de simple exhortació per radicar-se en la veritat de l'ésser i desplegar totes les seves virtualitats.

El periple històric i vital de Josepmaria Escrivà ho posa de manifest: en la seva predicació i els seus escrits va tenir sempre present la llum rebuda el 2 d'octubre de 1928 i els altres successos que el van acompanyar, per desentranyar totes les seves implicacions, meditant-los des del conjunt de la fe cristiana. Els dogmes de la creació i de l'encarnació i, com a rerefons, la realitat de la vida trinitària de Déu i la del seu amor envers els homes, varen constituir objecte constant d'una oració a la vegada personalitzant i meditativa.

Així va poder posar de manifest de moltes formes i maneres, però sempre amb convicció profunda i amb paraules enceses, que a Déu no se'l troba al marge de les coses humanes, sinó precisament en aquestes coses, contemplant-lo i desxifrant-lo amb els ulls de la fe, puix que en *les situacions més comunes hi ha quelcom de sant, de diví, amagat que pertoca a cadascun de vosaltres de descobrir*⁹. No és possible, en l'existir cristià, una doble vida –la devocional o cristiana per una banda, i la històrica o humana per una altra–, ni tampoc ho és una simple coordinació o juxtaposició de plans, donat que la relació entre l'home i Déu s'estableix al bell mig de l'ànima, al nucli de la personalitat, i ha de redundar per tant en la totalitat de l'existència. D'ací que es pugui concloure, situant-nos davant un dels punts focals del seu missatge: *hi ha una vida única, feta de carn i d'esperit, i és aquesta que –en l'ànima i en el cos– ha de ser santa i plena de Déu. Aquest Déu invisible ens el trobem en les coses més visibles i materials*¹⁰.

És gairebé un tòpic en la historiografia contemporània reconèixer el caràcter compromès de l'historiador. Superat el positivisme i la seva convicció ingènua respecte a la possibilitat d'assolir els fets en la seva simple facticitat –millor, l'error que aquesta convicció implica en postular una exterioritat entre facticitat i sentit–, avui som conscients que l'historiador intenta reconstruir el passat partint del present i amb atenció al futur. I és precisament gràcies a aquesta actitud que és possible interrogar el passat de manera que ens reveli tota la seva riquesa. Això és així en tots els casos, i de manera molt especial quan la mirada adreçada al passat es posa en aquell que, com passa amb tots els grans sants, és dipositari i transmissor d'un missatge.

Aquesta és, entre d'altres, una de les raons, i no la menys important, perquè l'evocació del 9 de gener de 1902, data del naixement de Josepmaria Escrivà de Balaguer, no pot estar separada de la referència al conjunt de la seva vida i, especialment, d'aquell moment crucial constituït pel 2 d'octubre de 1928. I la raó també per la qual aquesta evocació no pot consistir només en una recordança del passat o aspirar simplement a un encomi de la personalitat d'aquell a qui es commemora. Certament, ha d'estar unida a una consideració actual i viscuda del seu missatge. Perquè, per bé que és cert que qualsevol sant està, com ja hem dit, en relació amb el seu temps, també ho és que, en la mesura en què arrelà en l'Evangeli –i en això consisteix la santedat–, la seva figura posa de manifest espurnes d'aquesta veritat cristiana de la qual no només la seva generació, sinó també les successives, poden i han de continuar vivint.